

İSTEME OLARAK KARAKTER: BİR SCHOPENHAUER ÇÖZÜMLEMESİ

İmren CERİT HELVA *

Özet

Teorisinin menzili *isteme* olan Schopenhauer, kendi ahlak felsefesinde karakter kavramını geniş bir yelpazede çözümler. Schopenhauer'e göre bir kimsenin karakteri doğuştan ve değişmezdir. Bu nedenle kendinde şey olarak benim istemem, akılsal karakterim, bir bütün olarak dünyadan ayrı bir şey değildir ve etik karakter farklılığı da doğrudan istemeden kaynaklanır. Onun bu konuda karşılaştığı teorik zorluklardan biri ise istemenin nasıl olur da bu kadar farklı ahlaki karakter türlerinde nesneleştiğini açıklamaktır. Bu teorik zorluğu aşmak adına Schopenhauer'in karakter kavramına ilişkin yaptığı incelemeler, farklı ahlaki değerlere sahip karakterler arasındaki ahlaki ve mantıksal bağlantılara dair önemli analizler sunar. Bu çalışmada da Schopenhauer'in yapmış olduğu analizler göz önünde bulundurularak onun ahlaki karakter gelişimini nasıl ele aldığı incelenecektir. **Anahtar Kelimeler:** İsteme, kendinde şey, karakter, egoizm, kötülük, merhamet (şefkat) ve çilecilik (askese)

CHARACTER AS WILL: A SCHOPENHAUER ANALYSIS

Abstract

Schopenhauer, whose theory is centered on the will, analyzes the concept of character in his moral philosophy in a wide range of ways. According to Schopenhauer, one's character is innate and unchangeable. The will as a thing in itself, my rational character, is not something separate from the world as a whole, and according to him, the difference in ethical character arises directly from the will. One of the theoretical difficulties he faces in this regard is to explain how the will can be objectified in so many different kinds of moral character. Schopenhauer's analysis of the concept of character offers important insights into the moral and logical connections between egoism, evil, compassion and asceticism, and characters with different moral values. In this paper, Schopenhauer's moral character development will be presented.

Key Words: The will, thing-in-itself, character, egoism, evil, compassion and asceticism (askese)

Giriş

Schopenhauer, kendi ahlak felsefesinde karakter kavramını geniş bir çerçevede çözümlemesine rağmen bu çözümleme, felsefesindeki diğer kavramlara göre daha az ilgi görmüştür. O, iyi ve kötü kelimelerinin izinin, çağının felsefe yazarları tarafından yeterince değerlendirilip analize layık görülmediğini söyler (Schopenhauer,2016a, s. 359).

Bu yaygın tutumun bir tezahürü olarak Schopenhauer'in ahlaki karakter teorisine dair söyledikleri de basit ve naif olarak değerlendirilip ilgi çekmemiştir. Oysaki belirli felsefi konu ve problemleri ele aldığı pek çok eserinde olduğu gibi, Schopenhauer'in karakter kavramına ilişkin çözümlemesi de teori yüklüdür ve felsefesinin genel kabulleri söz konusu çözümlemeyi önemli noktalarda şekillendirir. Bu nedenle Schopenhauer'in ahlak felsefesini kavrayabilmek için ahlaki karakter analizinin de anlaşılması gerekmektedir.

Schopenhauer'in ahlak felsefesi bir ilke, görev ya da eylem etiğinden daha çok bir erdem etiğinden oluşur. O, yapıtlarında herhangi bir şekilde reçete ve görev öğretisi sunmaz. Hatta ona göre, bu genel ahlak ilkesi veya erdem yaratan bir reçete olmayacaktır

* Ars. Gör Dr. Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, imrenc@pau.edu.tr, ORCID: 0009-0005-5788-2467

İmren Cerit HELVA-İsteme Olarak Karakter: Bir Schopenhauer Çözümlemesi

(Schopenhauer,2016a, s. 404). Schopenhauer'in görüşüne göre, etiğin alanındaki, buyurucu kurallar genel olarak kavramsal düşünmeye, öze ilişkin şeyler değildir. Ona göre, "deha ne kadar öğretilirse, erdem de o kadar öğretilir. Kavramlar sanat için ne kadar verimsiz ise, etik için de o kadar verimsizdir ve her iki durumda da ancak bir araç olarak kullanılabilirler. Kendi ahlak sistemlerimizin ve etiğimizin erdemli, soylu ve kutsal insanlar yaratacağını beklemek, estetiğimizin şairler, yazarlar ve müzisyenler yaratacağını beklemek kadar aptalcadır" (Schopenhauer,2016a, s. 27). Gerçek şu ki sonuç olarak, insanlar ya sezgisel etik görüşe sahiptir ya da değildir. Buna, Schopenhauer, kendi teklifi içinde insanın temel karakterinin değişmeyeceğini de ekler.

Temel karakterin değişmemesi durumunda etik kuralların, ancak insan davranışını yönlendirmede ya da engellemede bir yararı olabilir. Bir egoisti, davranışları daha az felaketsiz sonuç doğursun diye eğitebilirsiniz, ancak onu iyi bir insan yapamazsınız. Bu görüşü savunduğu için Schopenhauer'in felsefi etiği buyurucu değildir. Bu nedenle de ahlaksal yasaların evrensel olarak bağlayıcılığını tartışmaya girer ve ne bir kimsenin neden onlara uymak zorunda olması gerektiğini düşünür ne de bir ahlak yasası ortaya koyar. (Janaway,2007, s.118).

Schopenhauer'in epistemolojisinde ve estetik teorisinde olduğu gibi, etik teorisinde de Kant'tan izler görülür. Bilindiği üzere, Kant'ın etiği bir ödev etiğidir ve Kant, ideal rasyonel varlığın eylemlerinin uyması gereken bir buyruk ortaya koymaya çalışır. Schopenhauer, kendi felsefesinin Kant'ın büyük doktrinine karşıt şekilde, evrensel ifadesi yeter sebep ilkesi olan görünüş kalıplarını ve bu kalıpların tek anlam kaynağı olan görünüşün üstünden atlayan boş kurgulara yardımcı olmaz. Schopenhauer'in etiği, duygudaşlık etiğidir. Schopenhauer, iyi ve kötü arasındaki farkı, teklerin birbirlerine ve bir bütün olarak dünyaya karşı takınabilecekleri tutumlarda görülen farklılık yoluyla açıklamaya çalışır. Bu anlamda Schopenhauer açısından ahlaklılık bir görev meselesi olmayıp, rasyonalite ile temellendirilecek şey değildir. (Janaway,2007,s.118). Schopenhauer'in değerlendirmesinin materyali ve sınırı hem içinde bulunduğumuz hem de içimizdeki bu gerçekliği idrak edilebildiğimiz dünyadır (Schopenhauer,2016a, s. 275).

Schopenhauer'in Ahlak Felsefesinde İyi, Kötü ve Karakter

Schopenhauer'in ahlak felsefesinin temelinde, faillerin güdülerinin ve bu güdüler aracılığıyla da faillerin karakterlerinin değerlendirilmesi yatar. Schopenhauer, ahlaki karakteri tanımlamak için iyi karakter ve kötü karakter terimlerini kullanmasa da yazılarında yer yer bu ifadeler görülür (Schopenhauer,2015b, s. 362). Bunlara bir üçüncü olarak, ne iyi ne de kötü olan ahlaki açıdan nötr karakter de eklenebilir. Bu üç kategori, belirli bir ahlaki değere sahip karakterlerin tüm olası örneklerini kapsar. Bu kategoriler temel ahlaki karakter türlerini tanımlarken, her bir ahlaki karakter türü, belirli bir ahlaki değer az ya da çok derecelerine sahip olan simgeler arasında değişir. Başka bir deyişle, bazı iyi karakterler diğerlerinden daha iyi, bazı kötü karakterler ise diğerlerinden daha kötüdür. Tüm ahlaki karakterlerin menzili, kötü karakterlerin en şeytani olanından, iyi karakterlerin en yüce olanına kadar uzanır (Cartwright,1988,s. 19).

Schopenhauer, iyi ve kötü karakter kategorilerini iyi ve kötü kavramlarına ilişkin tartışmalar bağlamında açıklar. *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*'da Schopenhauer, iyi ve kötü kavramlarının doğallaştırılmış bir tanımını sunar. "İyi kavramı, esasen göreceli bir kavramdır. *Bir nesnenin, istemenin bir belirli çabasına uygunluğu anlamına gelir.*" (Schopenhauer,2016a, s. 360). Ona göre, bu nedenle, görüşlerden herhangi birinde istemeye uygun olan ve istemenin amacını yerine getiren her şey, başka açılardan ne kadar farklı olursa olsun, iyi kavramı aracılığıyla düşünüldüğü için; iyi yemek, iyi yollar, iyi hava, iyi silahlar, iyi kehanet gibi şeylerden bahseder ve tam da istediğimiz gibi olan her şeye iyi deriz. Bu nedenle de bir kişi için iyi olabilen başka bir kişi için tam tersi olabilir. (Schopenhauer,2016a, s. 360).

"İyi kavramı, şu anki istemenin dolaysızca mevcut olanla tatmini ve sadece dolaylı olarak gelecek bir zaman içindeki tatmini olarak iki alt türe ayrılmaktadır. Başka bir deyişle, hoş ve faydalı olan olarak iki alt türe ayrılmaktadır. İyi kavramının zıddı olan

kavram da kötü kelimesi ile daha nadir ve soyut olarak ise musibet ile ifade edilir. Bu da istemenin çabalamaları ile her defasında uyuşmayan her şey anlamına gelir” (Schopenhauer,2016a, s. 360).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Schopenhauer, iyi ve kötü karakter kategorilerini bu iyi ve kötü kelimelerinin tanımlarına dayanarak geliştirir. İyi karaktere baktığımızda, başkalarının isteme çabalarını engelleyen değil aksine destekleyen bir tutumla karşılaşırız. Bu nedenle başkalarının istemeleriyle olan ilişkisi bağlamında yardımsever, iyiliksever, dost canlısı ve hayırsever olanlara da “iyi” deriz.

Kötü karakter ise, dolaylı olarak tanımlanır. Kötü, istemenin çabalamalarıyla her defasında uyuşmayan şey olarak resmedilir. “Eğer bir kişinin, fırsatı olduğu anda ve hiçbir dış güç onu engellemediğinde, adaletsizlik yapmaya meyili var ise, ona kötü deriz”. (Schopenhauer,2016a, s. 361). Schopenhauer’in sözünü ettiği adaletsizlik açıklamasına göre, kötü olmanın anlamı, bir insanın sadece kendi bedeninde ortaya çıkan (görünen) yaşama isteğini onaylamakla kalmaması, üstüne bu onaylamada diğer bireylerde ortaya çıkan (görünen) istemeyi de inkâr edecek kadar ileri gitmesidir.

Schopenhauer, kötü olan kişinin başkalarının kuvvetlerini kendi istemesine hizmet etmesi talebinde ve başkaları onun isteme çabalarına karşı olduklarında onları ortadan kaldırma arzusunda açıkça görüldüğünü belirtmektedir ve bunun en son kaynağının bencilliğin en yüksek derecesi olduğunu ekler. Ona göre, kötü olma durumunda iki şey oldukça açıktır: birinci olarak, aşırı derecede yaşama isteği kendisini böyle bir bireyde ifade etmektedir ve buradaki isteme bu kişinin kendi yaşam onayının sınırlarını aşmaktadır. İkinci olarak da bu kişi yeter sebep ilkesine tamamen tabidir ve bireyleşme ilkesine hapsolmuş bir idrake sahip olduğu için, kendisi ve diğerleri arasındaki farkta sabit kalmaktadır. Böylece bu kişi, yalnızca kendi iyiliğini arar ve diğer herkesinkine tamamen kayıtsızdır. Diğerlerinin varoluşlarına kendisinininkinden tamamen farklı ve geniş bir uçurumla ayrı olarak ve hatta sahiden hiçbir gerçekliği olmayan maskeler gibi bakar. Bu iki özellik kötü karakteri oluşturan unsurlardır (Schopenhauer,2016a, s. 361).

İyi ve kötü tanımlarının ve ardından gelen iyi karakter ve kötü karakter tanımının önemli bir özelliği, bu tanımlamaların ahlaki değerlendirmenin bu kategorilerinin ilişkiyel doğasını vurgulamasıdır. Her ikisi de, *Basis of Morality*’de ortaya koyduğu bir noktaya dikkat çeker: “bir eylemin ahlaki önemi diğerlerine göre değişir” (Schopenhauer,1915, s. 167). Aynı şey ahlaki önem, değer ya da karakter için de geçerlidir.

Eylemlere ya da karakterlere uygulanan iyi ya da kötü kavramının bu ilişkiyel açıklaması, Schopenhauer’in ahlaki karakteri ele alışında olduğu gibi etikteki betimleyici yönteminde de bir sorun ortaya koymaktadır. Schopenhauer’in kendi açıklamasıyla ilgili vurguladığı şeylerden biri, bu terimlerin göreceli olduğunu açıkça göstermesidir. Yani benim için iyi olan sizin için kötü olabilir. Her şey bizim ne istediğimize bağlıdır. Bu, ona mutlak iyi ya da kötünün olmadığını ya da bu terimlerin nesnel özelliklerini tanımlamadığını iddia etme olanağı verirken, aynı zamanda benim X’in iyi bir karaktere sahip olduğuna dair yargımın ve sizin X’in kötü bir karaktere sahip olduğuna dair yargımın her ikisinin de doğru olduğunu ima eder. Çünkü bu terimlerin uygulanmasına ilişkin ölçütler bizim karşıt iradi arzularımıza göredir. O halde yukarıdaki çözümlememizde ikimiz de haklı oluruz. Ancak Schopenhauer, tıpkı bazı bireylerin haklarındaki karşıt yargılara rağmen iyilik ve kötülük sergileyen olarak kabul edilebilir karakter türlerine ait oldukları gibi, ahlaki değere sahip gönüllü adalet, saf hayırseverlik ve gerçek yücelik gibi eylem sınıfları olduğunu savunmaktadır. Onun iyi ve kötüye dair ilişkiyel analizinde bu son iddiayı nasıl temellendirebileceğimizi görmek zordur (Cartwright,1988,s. 21).

Cartwright’a göre, Schopenhauer bu soruna hiç değinmemiştir, ancak onun cevabı, insan olarak her birimizin kısmen aynı türden arzulara sahip olduğumuz ve bazı bireyler öyle düşünmese de aynı türden eylemleri ve belirli türden karakterleri iyi olarak nitelendirme eğiliminde olduğumuz şeklinde olabilir (Cartwright,1988,s. 21), (Schopenhauer,1915, s. 162).

İmren Cerit HELVA-İsteme Olarak Karakter: Bir Schopenhauer Çözümlemesi

Eğer karakterin ahlaki değeri sadece başkalarının isteklerini destekleyen ya da engelleyen faillerin davranışlarına bağlı olsaydı, Schopenhauer'in nasıl bir erdem etiğine sahip olduğunu anlamak zor olurdu. Ancak Schopenhauer bu tür basit düşünceli sonuççuluğu reddeder. Kant gibi Schopenhauer da ahlakın bir içsel eğilim meselesi olduğuna inanır. Schopenhauer'a göre, onun iyi ve kötü kişilere ilişkin ilk nitelendirmesi basitçe, olgunun dışarıdan bir açıklaması olsa da, olgunun içsel yanını, başka bir ifade ile, eylemi gerçekleştirenin içsel eğilimini keşfetmek gerekir. Buna göre,

“Hem bireylerin hem de bir halkın yapıp etmeleri ve davranışları öğretiler, emsaller ve alışkanlıklarla değiştirilebilir. Fakat yapıp etmeler bizahiti kendiliklerinde boş imgelerdir ve bunlar ahlaki anlamlarını kendilerini üreten mizaca göre alırlar. Ne var ki mizaç, çok farklı dışsal görünümlere tamamen aynı olabilir; bunların hiçbiri mizacı değiştirmez. Soyut idrak sadece güdüyü verir. Günü de istemenin doğrultusunu değiştirirse de istemenin kendisini değiştirmez” (Schopenhauer,2016a, s. 369).

Schopenhauer, etik yönteminde, belirli bir ahlaki değere sahip eylemlerle başlar ve failleri bu tür eylemleri gerçekleştirmeye iten şeyin ne olduğunu açıklar. Bu da Schopenhauer'i insan eylemlerinin güdülerini dikkate almaya götürür. Kısaca ifade etmek gerekirse, Schopenhauer'a göre iyi ve kötü kişileri ilk tanımlaması basitçe dışsal, görünüşün dışarıdan bir açıklaması olsa da, görünüşün içsel yanını, eylemi yapanın içsel eğilimini araştırmak gerekir.

Schopenhauer Felsefesinde Eylem, Günü ve Karakter Arasındaki İlişki

Schopenhauer, yöntemine ilişkin asıl tartışmayı, örneğin gönüllü eylemler gibi ahlaki değeri olan eylemlerle sınırlar. Bunlar, adalet, saf hayırseverlik ve gerçek yüceliktir. Ayrıca, bu güdünün bilgisinin ahlakın temeli olduğunu ve ahlaki değere sahip eylemler için günü bilgisinin ve buna duyarlılığın nihai temel ahlak olduğunu iddia eder (Schopenhauer,1915, s.148).

Schopenhauer, eylemlerin son amacının birinin iyiliği ya da talihsizliği olduğuna inandığından, insan eylemi için her biri dört temel amaç ile ilgili dört temel günü olduğunu kabul eder. Diğer bir deyişle, eylemlerin son amacı kişinin kendi iyiliği, bir başkasının talihsizliği, bir başkasının iyiliği ve kişinin kendi talihsizliğidir. Bu dört temel amaca karşılık gelen, bu amaçlara yönelik dört özel arzuyu nihai güdüler olarak adlandırır; egoizm, kötülük, merhamet (şefkat) ve çilecilik (Askese) (Schopenhauer,2016b, s.607). (Schopenhauer,1915, s.170). O, daha sonra, merhametin, ahlaki değere sahip eylemlerin güdüsü, egoizmin ahlaki açıdan kayıtsız eylemlerin güdüsü ve kötülüğün de kınanması gereken eylemlerin güdüsü olduğunu savunur. Çilecilik, ahlaki açıdan önemli eylemler için de bir günü olabilir (Schopenhauer,1915, s.162). Bu dört temel günü türü, Schopenhauer'in ahlaki karakter türlerinin temeli haline gelir.

Schopenhauer, çoğumuzun bu güdülerin her birine yatkın olduğuna inanmaktadır. Schopenhauer'in etik karakter tipleri sınıflandırmasının ardındaki mantık, kişinin motivasyonel yapısında belirli bir güdünün yaygınlığı ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, açıklanan ahlaki güdünün baskınlığına göre, karakterin etik sınıflaması göze çarpar: “Birinin ya da diğerinin güdülerin yaygınlığı bize karakterin etik sınıflandırmasındaki temel çizgiyi verir” (Schopenhauer,1915, s.158).

Schopenhauer, belirli bir karakter türünü sınıflandırmak için kişinin belirli bir güdüye ne derece yatkın olduğunu belirtmez. Her bir etik karakter türünün, baskın güdüye diğer güdülerden daha kolay yanıt verme eğiliminde olan karakterlerden, yalnızca belirli bir güdüye yanıt verme ve diğerlerine yanıt vermeme eğiliminde olan karakterlere kadar değiştiğini söyler. Örneğin, merhametli bir karakter için etik karakter türünün sınıfı, merhamete egoizm, kötülük ve çileciliğe ancak daha fazla yanıt verme eğiliminde olan karakterlerden, yalnızca merhamete yanıt verme eğiliminde olanlara kadar uzanır. Bu, karakterleri sınıflandırmanın doğal bir yolu gibi görünse de karakteri sınıflandırmak için belirli bir güdüye verilen tepkilerin ötesine gidilmelidir.

Schopenhauer'a göre, bir kişinin eylemlerinin çoğu egoizm tarafından güdülene bile, merhametli bir karaktere sahip olduğunu iddia etmek mantıklı olacaktır. Bu durum bir dizi nedenden ötürü geçerli olabilir. Basitçe, başkalarının sıkıntısına karşılık verme fırsatının, kişinin kendi refahı için harekete geçme fırsatlarının yanında sönük kalması söz konusu olabilir. Faillerin, başkalarının sefaletinin farkında olmaması ve dolayısıyla egoist veya kötü niyetli güdülerle rekabet edecek merhamet güdüsüne sahip olmaması da söz konusu olabilir. Ancak böyle bir fail, acı çeken başkalarının varlığını fark etseydi merhametle karşılık verebilirdi. Schopenhauer'ı bu noktada anlamının en iyi yolu, belirli bir etik karakter türüne sahip failerin, diğerlerinden hareket etmenin mümkün olduğu durumlarda bir tür güdüyle hareket etmeye eğilimli olduklarıdır. O halde, belirli bir etik türe sahip karakterler, bu güdünün davranışlarına rehberlik etme hazırlığı, kolaylığı ve belirli bir türdeki güdünün bir kişinin hayatında oynadığı artan rol açısından sınıflandırılacaktır (Schopenhauer,1915, s.158).

Schopenhauer'in sınıflandırmasının ardındaki mantığı belirlemenin zorluğuna rağmen, onun karakterleri etik olarak sınıflandırmasını ahlaki karakter kategorilerine uydurmak nispeten kolaydır. Aşırı egoizm ve kötü niyetle hareket etmeye meyilli bireyler kötü karaktere sahipken, merhamet ve çilecilikle hareket etmeye meyilli olanlar iyi karaktere sahiptir. Yine, bu ayrımlar türsel değil derece bakımından ayrımlardır. En kötü karakter türü tamamen kötü niyetli karakterken, en iyi tür çileci karakterin belirli bir biçimidir. Onun analizine göre, kötülük aşırı egoizmden, çilecilik ise merhametten doğar.

Ahlaki değerlendirme kategorileri içinde Schopenhauer'in iki alt kategorisi vardır; adaletsiz karakter ve adil karakter. Adaletsiz karakter, kötü karakterin bir alt kategorisidir ve kötülüğün alt basamaklarını tipleştirir. Adil karakter ise iyi karakterin bir alt kategorisidir ve iyiliğin alt basamaklarını temsil eder. Schopenhauer adaletsizlik kavramını "... bir bireyin kendi bedeninde beliren iradenin olumlanmasını, başkalarının bedenlerinde beliren iradenin inkârına dönüşecek kadar genişlettiği davranışının niteliği" olarak tanımlar (Schopenhauer,2016a, s. 339). "Adil kavramı adaletsizliğin olumsuzlanmasıdır. ... kendi istemesinin daha güçlü bir şekilde olumlanması için başkasının istemesinin yadsınması olmayan her eylem onun altında yer alır" (Schopenhauer,1915,s.183). Egoizm Schopenhauer tarafından adaletsiz eylemlerin kaynağı olarak görülürken, bir dereceye kadar merhamet adil davranışın güdüsü olarak görülür. Bu güdülere duyarlı aktörler adil ya da adil olmayan karakterlere sahiptir.

Schopenhauer, en kötü karakter türlerinin kendileri ve diğerleri arasında daha fazla ayırım yaptığını ve bunun tersine, ahlaki açıdan daha iyi karakterli olanların daha az ayırım yaptığını savunur. Bu durum, en kötü karakter türlerinde kasıtlı davranışların orantılı olarak artması ve en iyilerde kasıtlı davranışların azalması ile birleşir. Schopenhauer'in benlik ve ötekine ilişkin tutumlardaki ve istemenin yoğunluğundaki değişime ilişkin açıklaması bilgiye bağlıdır. Schopenhauer'a göre, ahlaki iyiliğin artması ve istencin azalması, bir failin en temelde görünüş dünyasının her üyesinin metafiziksel olarak özdeş olduğuna dair artan farkındalığıyla ilişkilidir.

Schopenhauer'in etik karakter türleri sınıflaması, onun belirli ahlaki değerlere sahip karakterler ile bu karakterlerle ilişkili tutumlar, eğilimler, arzular, inançlar ve duygular arasında kurduğu bağlantıyı görmemizi sağlayacaktır. Bu aynı zamanda Schopenhauer'in teorisinin karakterin ahlaki gelişimine dair bir teori içerdiğini görmemizi sağlayacaktır. (Schopenhauer,2016a, s. 272-275).

Schopenhauer'de Karakter Ayrımları: Egoist, Adil, Merhametli ve Çileci

Schopenhauer, karakterlerin etik farklılığının doğuştan ve değişmez olduğuna inanır. Bir anlamda, bir kişinin karakteri, yeni ve benzersiz ahlaki eğilim ve tutumlar kazanması anlamında gelişmez. Yani, ahlaki eğitim ve talimat yoluyla kişi, örneğin bazı davranışların dolaylı olarak başkalarına zarar verebileceğini, hayatın koşullarını öğrenerek kendi karakteriyle daha uyumlu bir hayat yaşamayı öğrenebilir. Schopenhauer'e göre iyi bir karakter, bu eylemleri yapmaktan kaçınacak ve başkalarına zarar vermeme arzusuyla

İmren Cerit HELVA-İsteme Olarak Karakter: Bir Schopenhauer Çözümlemesi

daha tutarlı davranacaktır (Schopenhauer,1915, s.185). Schopenhauer için bir egoist, aşırı bir egoist veya kötü niyetli bir karakter haline gelmez. Aksine, aşırı egoist, dünya ve başkalarıyla olan ilişkisi hakkında daha özellikli bilgi edindiğinde, daha az egoist gibi davranır. Cartwright'e göre, Schopenhauer'in ahlaki karakter teorisinin en büyük kusurlarından biri, hem kendi ahlaki karakter tipimizi hem de başkalarınınkini belirleme yeteneğimiz konusunda nihai olarak şüpheli olmasıdır (Cartwright,1988, s.26).

Basis of Morality'de Schopenhauer, "... insan ve insan olmayan hayvanların başlıca ve temel güdüsünün egoizm" olduğunu vurgular (Schopenhauer,1915, s.151). Bu durumun iki anlamı vardır: Metafizik iradenin bireysel nesneleşmesi olarak, doğuştan bir var olma çabası sergileriz ve bu çabayı da acil arzularımızı tatmin ederek gerçekleştiririz (Schopenhauer,2016a, s. 275). (Schopenhauer,2015b, s. 221). Temel benmerkezci bakış açımız açısından, deneyimlerimizdeki her şey zorunlu olarak kendi bakış açımıza odaklanır. Schopenhauer'in ifade ettiği gibi; dünya benim tasarımımdır. Bunun sonucu olarak, egoizm güdüsü, yani kendi refahımız için duyduğumuz isteme, diğer güdüler üzerinde işgal hakkına sahiptir ve eylemlerimizin çoğunun nedeni budur. İnsan doğası göz önüne alındığında, Schopenhauer şu tavsiyede bulunur: "Bir kural olarak, tüm insan eylemleri egoizmden kaynaklanır ve her zaman önce belirli bir eylemi bunu akılda tutarak açıklamaya çalışmalıyız" (Schopenhauer,1915, s.151).

Egoist karakterler insanların naif ve doğal bakış açısını imler. Buradaki isteme yalnızca kendi arzularını, ihtiyaçlarını ve isteklerini tatmin eden amaçları elde etmeye odaklanır. Bu karakter türünün ahlaki kayıtsızlığını anlamak kolaydır. Egoistler, kendi çıkarlarını tatmin etmek üzere tasarlanmış durumlar hariç başkalarının arzularına, ihtiyaçlarına ve isteklerine karşı kayıtsızdırlar. Egoistler başkalarına bazen yardım eder, bazen de etmezler. Her şey egoistlerin doyurmaya çalıştıkları kendi özel isteklerine bağlıdır. Dolayısıyla egoist bazen iyi ya da adil, bazen de kötü ya da adaletsiz eylemlerde bulunur. Egoistin karakteri kendi içinde ne övgüye ne de yergiye değerlidir ve Kant'la aynı nedenlerden dolayı Schopenhauer, eylemlerin ahlaki açıdan iyi, kötü ya da nötr olarak değerlendirilebileceğini ancak, egoist eylemlerin ve karakterlerin ahlaki değere sahip olmadığını belirtir.

Schopenhauer egoist karakterlerin ne iyi ne de kötü karakterlere sahip olduğunu düşünse de, egoist karakterlerin doğal olarak kötü karakterler geliştirmeye meyilli olduğunu da düşünme eğilimi göstermektedir. B durum, egoistin kendine ve başkalarına yönelik temel tutumlarının başkalarına karşı temel bir kayıtsızlıktan kıskançlığa dönüşme biçimleriyle ilgilidir ve kendini önemseyen bu tutumlar, devletin cezalandırıcı gücünün yokluğunda, egoistin "... sadece çizmelerini kurbanın yağına bulamak için bir başkasını öldürebileceği" bir noktaya kadar artar ve çoğalır" (Schopenhauer,1915, s.154).

Schopenhauer bir karakterin belirli bir ahlaki değere doğru gelişimini *Parerga ve Paralipomena*'da anlatır: Bir insanın ahlaki erdemleri ile erdemsizliklerinin ilk ayrıştığı nokta, kıskançlık ya da merhamet karakterini alan başkalarına karşı temel tutumundaki zıtlıktır. Çünkü her insan bu iki taban tabana zıt özelliği içinde taşır, çünkü bunlar kendi durumunun başkalarının durumuyla kaçınılmaz olarak karşılaştırılmasından kaynaklanır (Schopenhauer,2015b, s. 204).

Egoistin başkalarına karşı kayıtsızlığı, başkalarının iyi talihlerini kıskanmasıyla bir nefret biçimine dönüşebilir. Schopenhauer, egoistlerin her şeye sahip olma ve her şeyin tadını çıkarma arayışındaki özel isteklerinin, ihtiyaçlarının ve arzularının çoğaldığı ölçüde artan bir umursamazlığa maruz kaldıklarını savunur. Egoistler, başkalarının kendi huzursuz durumlarına kıyasla nispeten iyi durumda olduklarını keşfettiklerinde, başkalarının iyi talihini kıskanırlar. Schopenhauer, kıskançlığın başkalarına karşı bir tür kötü niyet olduğuna inandığından, bu durumda egoistin başkalarına karşı orijinal kayıtsızlığının dönüşüme uğradığını belirtir (Schopenhauer,2015b, s. 204). (Schopenhauer,1915, s.154-155). Egoistler, kendi çıkarlarının peşinde koşarken istemeden başkalarına haksızlık etmek yerine, başkalarına adaletsizce davranmayı giderek artan bir şekilde kendi çıkarlarını gözetken amaçları gerçekleştirmek için bir araç olarak tanımlarlar. Başkalarının iradelerini

inkâr ederek kendi iradelerini giderek daha fazla olumlayarak, başkalarını daha az “kıskanç” bir konuma yerleştirirler. Bu bataklıktan aşırı egoist ortaya çıkar.

Aşırı egoizmin düsturu, egoistin “davranış tarzının en basit ve en saf ifadesi: “Kimseye yardım etme; aksine, sana bir fayda sağlayacaksa herkese zarar ver” dir (Schopenhauer,1915, s.88). Schopenhauer aşırı egoistin ahlaki tepki kalıplarını, açgözlülük, oburluk, şehvet, bencillik, tamahkârlık, adaletsizlik, kalp katılığı, gurur ve kibir gibi duygusal tepki kalıplarıyla ve genel tutumlarla ilişkilendirir (Schopenhauer,1915, s.158).

Schopenhauer’in aşırı egoistlerle ilişkilendirdiği kötücül karakter özelliklerinin çoğu, açgözlülük, oburluk, şehvet, bencillik, tamahkârlık, gurur ve kibir gibi kendini önemsemenin artması ve tamahkârlık, adaletsizlik, kalp katılığı ve kibir gibi başkalarının statüsünün küçümsenmesi anlamına gelir. Bu tutum ve duyguların gelişmesi, tatminleri başkalarının haksızlığa uğramasına bağlı olan arzuların oluşmasına yol açar ve aşırı egoistin davranışının ifade edici özelliği haline gelir. Örneğin, bir başkasının malına göz diken kişi onu elde etme eğilimindedir. Aşırı egoistin davranışını, başkalarına kendi içlerinde amaç değil, sadece araç olarak davranmak olarak tanımlamak çok yanıltıcı olmayacaktır.

Aşırı egoistin kötü niyetli karaktere geçişi, Schopenhauer’in hem aşırı egoistin yaşamının aşırı sefaletle yol açtığını hem de yalnızca kişisel çıkarların sınırsız tatminine yönelik bir yaşamın umut verici beklentilerinin büyük bir başarısızlığa mahkûm olduğunu savunmasıyla gerçekleşir: “Kaçınılmaz olduğu gibi, o (aşırı egoist) tüm tatminin yalnızca görünüşte olduğunu ve ulaşılan nesnenin arzulanı nesne tarafından verilen vaadi, yani iradenin aşırı baskısının nihai olarak yatıştırılmasını asla yerine getirmediğini görmek zorundadır” (Schopenhauer,2016a, s. 364). Aşırı egoistin yaşamındaki başarısızlık, kendisini korkunç derecede ıssız ve boş hissetmesine yol açar, ancak yine de iradenin acil taleplerine tabidir. Sefaletini hafifletmek için, egoist önce gözlemleyerek, sonra başkalarına zarar vererek kişisel sefaletini azaltmaya çalışır; “daha sonra doğrudan yapamadığı hafifletmeyi dolaylı olarak arar, başka bir deyişle, başkasının acısını görerek kendi acısını hafifletmeye çalışır ve aynı zamanda bunu gücünün bir ifadesi olarak kabul eder (Schopenhauer,2016a, s.364). (Schopenhauer,2015b, s. 215).

Kötü niyetli karakter, bir başkasının acı çekmesini “kendi içinde bir amaç” haline getirir (Schopenhauer,2016a, s.363). Kötü niyetli karakterin davranışının nihai amacı bu olduğu için, kötü niyetin teşviki - başkasının talihsizliğine duyulan arzu - davranışının baskın güdüsü haline gelir. Böylece aşırı egoist, yerini kötü niyetli karaktere bırakır. Schopenhauer, kötü niyetli karakterin bir başkasının acısına neden olurken güç hissi yaşadığını ve bunu da hoş bulduğunu belirtir. Schopenhauer bu haz ya da neşe deneyimini ilgisiz ya da bencil olmayan bir deneyim olarak görür çünkü kötü niyetli karakterin eylemlerinin nihai sonu bu haz ya da neşe hissi değil, bir başkasının mutsuzluğudur (Schopenhauer,2016a, s.363). Schopenhauer bunu hiçbir zaman doğrudan vurgulamasa da anlatısında örtük olarak yer vermektedir. Örneğin Schopenhauer, kötü niyetli karakterlerin başkalarının acı çekmesine neden olmak için kolayca acı çekeceklerini, hatta bir başkasının sefaletine veya ölümüne neden olmak için hayatlarını feda edecek kadar acı çekeceklerini vurgular. (Schopenhauer,1915, s.197). Schopenhauer’in anlatmak istediği, bazı karakterlerin kendi acılarına karşı kayıtsız kalabilecek kadar gaddar olduklarıdır. Kurbanlarına acı çektirdikleri sürece, kurbanlarından bile daha fazla acı çekmeye razıdırlar (Schopenhauer,1915, s.163).

Kötü niyetli karakterin temel düsturu “Tüm insanlara elinden geldiğince zarar ver”dir ve Schopenhauer’in kötü niyetli karakterle ilişkilendirdiği ahlaksızlıklar şunlardır: kıskançlık, kin, kötü niyet, kötülük, başkasının acısından zevk alma, burnunu sokma, iftira, küstahlık, huysuzluk, nefret, öfke, ihanet, habislik, intikamcılık ve zalimlik” (Schopenhauer,1915, s.158). Tüm bu karakter özelliklerinde ortak olan nokta, hepsinin başkalarına zarar verme eğilimiyle ilişkili tutumlar sergilemesidir. Bunlar, nispeten zararsız

İmren Cerit HELVA-İsteme Olarak Karakter: Bir Schopenhauer Çözümlemesi

ama yine de saldırgan olan başkalarının işlerine burnunu sokma eyleminden, başkalarının sefaletinden keyif alma ve zalimlik gibi kötücül eğilimlere kadar uzanır.

Schopenhauer'e göre aşırı egoist acımasız olabilir ama kötü niyetli karakter şeytanidir. Dolayısıyla bu en kötü ahlaki karakter türü, bunu hafifletmeye çalışan iyi karakterlerin tam tersi şekilde davranarak kasıtlı olarak kötülük üretmeyi amaçlar. Schopenhauer en güçlü ahlaki kınamayı kötü niyetli karakterlere ayırır. Çünkü bu karakterler diğer varlıkların istemesine aykırı durumlar üretmeye yönelik tutumlar, eğilimler, arzular sergilerler ve çıkarlara sahiptirler. Dahası, bu karakterlerin ürettiği kötülük, özlerinden ve dolayısıyla kendilerinin en mahrem yönünden kaynaklanır; eylemleri varlıklarını tamamen yansıtır. Schopenhauer'in bu karakter türlerine ilişkin betimlemesi, bu en kötü karakter türlerini sanki metafizik istenci bireysel düzeyde tasvir ediyor gibidir.

Ahlaki açıdan iyi karakterlerin en düşük derecesi ise, adil karakterdir. Adil karakter "... Hiçbir devletin ya da otoritenin garanti etmediği durumlarda bile, adaletsizlik ile adalet arasındaki salt ahlaki sınırı gönüllü olarak tanıyan ve kabul eden ve sonuç olarak, açıklamalarımıza göre, kendi iradesini onaylarken asla başka bir bireyde kendini gösteren iradenin adil olduğunu inkâr edecek kadar ileri gitmeyen kişidir" (Schopenhauer,2016a, s.370). Egoist, hangi özel çıkarların peşinde koştuğuna, başkalarının bu çıkarlarla nasıl ilişki kurduğuna ve devletin belirli davranış türlerini cezalandırıp cezalandırmadığına bağlı olarak başkalarına adaletsiz davranabilirken, adil karakter davranışlarının başkaları üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiyi hesaba katmaya başlar. Adil karakterler, çıkarlarının tatmin edilmesinin başkalarının istemesini reddetmeye (zarar vermeye) bağlı olduğunu fark ettiklerinde bazı isteklerini kontrol etmeye başlarlar.

Adil karakterlerin sergilediği bu kendine hâkim olma biçimi, Schopenhauer tarafından egoistlerin ve ahlaki açıdan kötü karakterlerin kendileri ve diğerleri arasında yaptıkları mutlak ayrımı ortadan kaldırmaya yönelik bir başlangıç olarak kabul edilir. İkinciler, kötülüklerine göre artan derecelerde başkalarının çıkarlarını kendi çıkarlarına tabi kılarken, adil kişiler başkalarının çıkarlarının önemini fark etmeye başlarlar. Schopenhauer bunu metafiziksel olarak adil karakterin "... kendi içsel varlığının, yani kendinde-şey olarak yaşama istencinin kendisine temsil olarak verilen bir başkasının görünüşü olduğunun farkına varmasıyla" ifade eder (Schopenhauer,2016a, s.370). Schopenhauer, adil karakterlerin davranışlarını, başkalarının olası sıkıntılarına karşı duydukları şefkati tartışarak açıklar. Adil karakterler, başkalarının olası sıkıntılarına karşı duydukları merhameti "egoist ve kötü niyetli güdülere karşı koyarak" işlerler ve böylece "ahlaka aykırı davranışlarla başkalarına çektirilmek istenilen acılara karşı çıkar ve onları engeller (Schopenhauer,1915, s.174). Örneğin adil bir birey, bir ürünün başkalarına zarar vereceğini öğrendiğinde o ürünü pazarlamaktan kaçınır. Bu anlamda adil birey, başkalarının acı çekeceğini fark ettiğinde kendi çıkarlarını kontrol eder. Burada adil birey, başkalarının acı çekmemesini kendi çıkarlarından daha önemli sayar.

Adil bireyin davranışının, başkalarının olası acılarına yönelik gerçek bir şefkatle güdülenmesi gerekmez. Schopenhauer, adil karakterlerin temel tutumlarının başkalarıyla olan şefkatli ilişkileri tarafından şekillendirildiğine inanmasına rağmen, ilkeli davranışın bu bireylerin ayırt edici özelliği haline geldiğini ifade eder: "Akılcı düşünme, soylu eğilimi, herkesin haklarına saygı duyma, bu haklara tecavüz edilmesine asla izin vermeme, kendilerini başkalarının acı çekmesine neden olma suçlamasından uzak tutma gibi kesin bir kararlılığa yükseltir" (Schopenhauer,1915, s.175). Adil karakterlerin düsturu "Kimseyi incitme" olur ve bu ilke onlara rehberlik eder.

Adil karakter başkalarına zarar verecek uygulamalarda bulunmaktan kaçınır. Ancak zarar vermemek başkalarının çıkarları açısından yalnızca olumsuz bir durumdur. Başkalarının haksızlığa uğramamakta belirli çıkarı olsa da, mevcut acılarının dindirilmesinde de çıkarları vardır. Schopenhauer'e göre merhametli failler, tam da başkalarının sefaletini dindirmeye çalışarak aktif bir şekilde başkalarının refahının peşinde koştukları için adil karakterlerden daha büyük bir ahlaki değer sergilerler. Dolayısıyla, bu

tür karakterler yalnızca başkalarına zarar vermekten kaçınarak adalet erdemini sergilemekle kalmaz, aynı zamanda olumlu yardımda da bulunurlar. Dolayısıyla merhametli karakterlerin düsturu şudur: “Kimseyi incitme; aksine, herkese elinden geldiğince yardım et” (Schopenhauer,1915, s.95). O halde, merhametli karakterler hem adalet hem de hayırseverlik erdemlerini sergilerler.

Adil insanda, bireyleşme ilkesi kötü insanda olduğu gibi mutlak bölücü duvar değildir. Adil kimse, kötü kimsenin yaptığı gibi sadece kendi istemesinin ortaya çıkışını onaylayıp diğerlerininkini inkâr etmez. Adil insan davranış tarzıyla özü olan kendinde şeyi yani istemeyi kendisine tasarım olarak verilen başka görünüşlerde de tekrar idrak ettiğini, diğer bir deyişle kendisine haksızlık yapmama ve incitmeme derecesine kadar başka tezahürlerde yeniden keşfettiğini göstermektedir. Adil insan bir dereceye kadar maya örtüsü olan bireyleşme ilkesini anlar. Bu dereceye kadar kendisinin dışında olanı, kendi seviyesine yerleştirir ve buna zarar vermez. Bu kimse kendi refahını arttırmak için başka kimseye zarar vermeyecektir. Yani suç işlemeyecek, başkalarının haklarına ve mülklerine saygı duyacaktır (Schopenhauer,2016a, s.370).

Nefret ve kötülük bencillik tarafından koşullanır. Bunlar, bireyleşme ilkesine hapsolmuş idrake dayanırlar. Maya örtüsü olan bireyleşme ilkesinin iç yüzünü görmek, adaletine, bu görme daha da öteye en üst seviyelere kadar giderse merhametin (yüce gönüllüğün) kaynağı ve özü olur. Bu özü görmek, kişinin kendi bireyselliği ve başkalarınınkini arasındaki varolan ayrımı ortadan kaldırarak yüce gönüllülük ve başkaları için en cömert iyiliğe kadar yayılan karakterin mükemmel iyiliğini mümkün kılıp açıklar (Schopenhauer,2016a, s.378).

Adil bir karakterden merhametli bir karakterin gelişimini, Schopenhauer’in merhametli karakterler tarafından örneklenen merhamete karşı daha büyük bir duyarlılık olarak gördüğü şeye odaklanarak anlayabiliriz. Schopenhauer’a göre bu tür karakterler merhameti, adil bireylerden daha derin hissederler. Yani, merhametli karakterler başkalarının acısını normalde çoğu karakterin kendi acısını hissettiği kadar şiddetli hissederler. Acı çekmek, acıyı dindirmeye yönelik davranışlara yol açmaya yetecek bir güdü olduğu ölçüde, bir başkasının acısı merhametli failleri bu acı sanki kendilerininmiş gibi davranmaya sevk eder. Dolayısıyla, diğerinin acısını dindirmeye çalışırlar, böylece diğerlerinin sıkıntılarını çoğu insanın yalnızca kendi sıkıntılarını tedavi ettiği şekilde tedavi ederler.

Kişisel çıkarlara karşı artan kayıtsızlık ve başkaları için duyulan endişe, merhametli karakterlerin adil karakterlerden farklı karakter özellikleri, tutumları ve eğilimleri geliştirmelerini sağlar. Adil karakterler başkalarına kasıtlı olarak zarar vermekten kaçınarak özdenetim uygularken ve onların peşinde koşarken başkalarına haksızlık etmeyecek çıkarlar geliştirmeye başlarlar. Merhametli karakterler ise başkalarının iyiliğiyle ilgili çıkarlar geliştirirler. Merhametli karakterler başkalarının çıkarlarını kendi çıkarlarıyla eşdeğer olarak görür. Başkaları için zamanlarını, enerjilerini ve refahlarını feda etmeye eğilimlidirler. Schopenhauer’e göre, “... sürekli yardımsever, iyiliksever, arkadaş canlısı ve hayırsever olurlar (Schopenhauer,2016a, s.360). Ayrıca merhametli karakterlerin aşırı egoizm ve kötülük güdülerinden nispeten bağışık olduğunu vurgular. Sonuç olarak, merhametli karakterler egoizm ve kötülük güdülerıyla hareket eden karakterlerin tutumlarının, eğilimlerinin ve inançlarının yol açtığı ahlaksızlıklardan muaftır. Özellikle, merhametli karakterlerin başkalarının acılarına karşı tutumu, bunu ortadan kaldırılması gereken bir kötülük olarak görmek olduğundan, mümkün olan en kötü tutum olan, bunu teşvik edilmesi gereken bir iyilik olarak gören tutumdan bağışıktır.

Merhametli karakterler, Schopenhauer’in “başkalarına karşı ilgisiz bir merhamet” olarak adlandırdığı, başkalarının bireyselliğini ve kaderini kendilerinininkiyle eşit gören bir merhamet sergilerler (Schopenhauer,2016a, s.375). Schopenhauer’a göre, merhametli karakterlerin kendilerini bir başkası için feda etmeleri için hiçbir sebep yoktur, çünkü bir başkasını kendilerine tercih etmek için hiçbir sebepleri yoktur. Dolayısıyla Schopenhauer’a göre merhametli eylemlerin doğal sınırları varmış gibi görünmektedir. Bununla birlikte,

İmren Cerit HELVA-İsteme Olarak Karakter: Bir Schopenhauer Çözümlemesi

daha fazla hayat söz konusu olduğunda, son derece merhametli failer kendilerini başkaları için feda edecektir, örneğin, “böyle bir durumda, en yüksek iyiliğe ve mükemmel yüce gönüllülüğe ulaşmış karakter, kendi refahını ve hayatını tamamen başkalarının refahı için feda edecektir” (Schopenhauer,2016a, s.375). Buradaki temel fikir, yaşamlarının aşağı yukarı eşit değerde olduğu, dolayısıyla merhametli bir karakterin kendi yaşamını bir başkası için feda etmesi için hiçbir neden olmadığıdır.

Bununla birlikte, birkaç ya da daha fazla kişi söz konusu olduğunda, son derece merhametli karakterler diğerlerinin iyiliği için kendilerini feda ederler. Bu düşünce, başkalarının iyiliğinin son derece merhametli failerin öz kaygılarının önüne geçtiğini göstermektedir. Bu da son derece merhametli karakterleri doğrudan münzevilerin kendini feda etme fikrine bağlamaktadır.

Schopenhauer’e göre bu bağlantı kendi ifadesiyle “... karakterin tüm iyiliğinin, merhametinin, erdeminin ve asaletinin fişkırdığı aynı kaynaktan, nihayetinde yaşama istencinin inkarı dediğim şeyden ortaya çıkar” (Schopenhauer,2016a, s.378). Merhametli karakter ve kendi talihsizliğini arayan münzevi için ortak olan bu kaynak, başkalarının acılarına merhametli bir şekilde dâhil olmaya bağlı bilgi türüdür. Schopenhauer’a göre, ahlaki açıdan iyi karakter, varlığın altında yatan birliği sezgisel olarak keşfeder; maya perdesinin arkasını görür ve şunu fark eder:

“Bireysellik yalnızca fenomen ya da görünüştür ve uzay ve zaman aracılığıyla ortaya çıkar. Onlar benim beyinsel idrak gücümün tüm nesnelere formlarından başka bir şey değildir ve onlar tarafından koşullandırılırlar. Bu yüzden bireylerin çoğulluğu ve çeşitliliği bile sadece fenomendir, yani sadece benim temsilimde vardır. Benim gerçek içsel varlığım, öz-bilincimde kendisini yalnızca bana tanıtırken, her canlıda doğrudan mevcuttur.” (Schopenhauer,1915,s.269).

En yüksek derecede merhametli karakterler hem acının evrenselliğini fark eder hem de onu yürekte kabul ederler; yani onu artık kendi varlıklarına yabancı olarak görmezler. Ayrıca, sefaletlerinin nedeninin merhametli eylemlerinin ele alabileceği bir şey olmadığını da farkındadırlar; her merhametli eylem Danaidlerin¹ eleğindeki su gibidir. Esasen isteme olan bir dünyada hiçbir derin değişiklik yaratamaz. Yine de bir merhamet tutumu vardır; fail tüm acıları dindirmek ister. Bu gerilimden istifa etme eğilimi gelişir; kendi istemesini inkar etmek, istemesini susturmak ve kişiyi işlerin günlük akışına katılmaya çeken bağları patlatmak için kendi talihsizliğini arar (Schopenhauer,1915,s.280).

Asketizm, ket vurmak kendini gönüllü ve niyetli yoksullukta gösterir. Burada kendi içinde bir amaç olan istemenin sürekli olarak kırılmasına hizmet edilmelidir. Asketik kişi, istemesine ket vurur. İstemenin tecelli, istemenin nesneleşmesi olan bedene de ket vurur. Sürekli mahrumiyet ve ıstırap ile dünyanın ve kendi ıstırapının kaynağı olan istemeyi gitgide daha fazla kırıp yok etsin.

Ket vurmak için Schopenhauer, isteme görünüş dünyasının yanılsamalarının vaat ettiği aldatmacalara ve sahte umutlara kayıtsız hale gelene kadar, her biri “... kendi acı çeken varoluşunun ve dünyaların kaynağı olarak tanıdığı ve nefret ettiği istemeyi parçalamaya ve öldürmeye” çalışan geleneksel uygulamalar ve çilecilik disiplinlerini önerir (Schopenhauer,2016a, s.382). Böylece bu karakter kutsallığı elde eder. “... kendi içsel varlığının tam bilgisi onun için tüm isteklerin en sessizi haline geldikten sonra ortaya çıkan yaşama isteğinin inkârı olarak karşımıza çıkar” (Schopenhauer,2016a, s.383).

Asketik, teslim olur, tasarım olarak dünyaya içkin olan ıstırapın temel nedeni olarak açıkça kabul edilen yaşama isteğini reddeder. Bu aynı zamanda çilecinin özsel doğası olarak da görülür. Böylece istenç olarak kendi özsel doğasını inkâr eden çileci, acı çeken dünyanın nedeni olan şeyi de inkâr etmiş olur. Bu girişimde başarılı olan çileci kötülük sorununu çözer. Schopenhauer var olmanın acı çekmek olduğuna ve acı çekmenin de kötülük olduğuna inandığından, tüm varoluşun ortadan kaldırılmasıyla tüm kötülüğün

¹ Danaos’un elli kızına veren ad. Danaidler, kendilerinde verilen cezaya göre, elek kullanarak altı delik bir kabı suyla doldurmaya çalışır (Vernant,2021,s. 75).

ortadan kaldırılacağını düşünür. Bu, en yüksek değere sahip bir karakterin nihai arayışıdır ket vurmuş çileci ya da aziz; “Kurban genel olarak ket vurma anlamına gelir ve doğanın geri kalanı kurtuluşunu aynı zamanda rahip ve kurban olan insandan beklemek zorundadır (Schopenhauer,2016a, s.381).

En sonunda da ölümü bir kurtuluş olarak görür. Burada ölüm, özlenen kurtuluş olarak seve seve kabul edilir. Ölüm aynı zamanda, görünüşe son vermekle kalmaz aynı zamanda özün kendisi olan istemeyi de ortadan kaldırmış olur.

Sonuç

Etiği duygudaşlık etiği olan Schopenhauer, karakter çözümlemesinde, iyi ve kötü arasındaki farkı, teklerin birbirlerine ve bir bütün olarak dünyaya karşı takınabilecekleri tutumlarda görülen farklılık yoluyla açıklamaya çalışır. Ona göre, ahlaklılık bir reçete sunmaz ve akıl ile de temellendirilecek bir şey değildir.

Schopenhauer’in karakter kavramına ilişkin çözümlemesiyle birlikte, egoizm, kötülük, merhamet (şefkat) ve çileciliğe (askese) dair incelemeleri farklı ahlaki değerlere sahip karakterler arasındaki ahlaki ve mantıksal bağlantıları kurabilmemiz için önemli analizler sunar. Bu yazıda, Schopenhauer’in ahlaki karakter gelişimi sergilenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, Schopenhauer, çoğumuzun bu güdülerin her birine yatkın olduğumuza inanmaktadır. Schopenhauer’in etik karakter tipleri sınıflandırmasının ardındaki mantık, kişideki belirli bir güdünün yaygınlığı ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, açıklanan ahlaki güdünün baskınlığına göre, karakterin etik sınıflaması göze çarpar. Schopenhauer’in kendi açıklamasıyla ilgili vurguladığı şeylerden biri de bu terimlerin göreceli olduğunu açıkça göstermesidir.

Schopenhauer, göreceli olduğunu söylediği dört temel güdüyü belirlemiş olduğu ahlaki karakterlerin temeline yerleştirmiştir. O, merhametin, ahlaki değere sahip eylemlerin güdüsü, egoizmin ahlaki açıdan kayıtsız eylemlerin güdüsü ve kötülüğün de kınanması gereken eylemlerin güdüsü olduğunu savunur. Çilecilik, ahlaki açıdan önemli eylemler için de bir güdü olabilir.

Schopenhauer’in karakter çözümlemesi ahlak felsefesi açısından önemli analizler sunmakla birlikte özellikle çileci karakter üzerinden sunulan kurtuluş teorisi açısından bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Çileciyi Schopenhauer’in etik karakter tipleri sınıflandırmasına dâhil ederek, çilecinin güdüsünün merhamet olduğu ve kişisel sefalet arzusu olmadığı; en iyi ihtimalle çileciliğin güdüsünün son amacının başkalarının refahı olduğu anlaşılabilir. Çileci karakter ile ilgili standart görüş, Schopenhauer’in çilecinin yaşama isteğini değil, kendi istemesini terk ettiğidir. Dolayısıyla, başkalarının kurtuluşunun başkalarının vazgeçişinden kaynaklanmadığı görülmektedir.

Schopenhauer, istemenin çeşitli basamaklarda nesneleştiğini ve her basamağın kendine özgü bir karakteri olduğunu düşünür. Ona göre, istemenin en son nesneleştiği basamak insandadır. Bu basamakta isteme kişilerin bedeni ve karakteri olarak en açık ve tam şekilde nesneleşir. İşte bu noktada Schopenhauer, etik farklılığın istemeden kaynaklandığını düşünür. Onun bu konuda karşılaştığı en önemli zorluklardan birisi istemenin bir bütün olarak nasıl bu kadar farklı ahlaki karakter tipinde nesneleştiğini açıklamaktır. Schopenhauer bu soruyu tüm soruların en zoru olarak adlandırır ve soruyu başka birinin aydınlatacağını umar.

İmren Cerit HELVA-İsteme Olarak Karakter: Bir Schopenhauer Çözümlemesi

KAYNAKÇA

CARTWRIGHT, David E.(1988), *Schopenhauer's Axiological Analysis Of Character* ,Revue Internationale De Philosophie , Vol. 42, No. 164 (1), Pp. 18-36 Published By: Revue Internationale De Philosophie Stable. Url: <https://www.jstor.org/stable/23946655>

JANAWAY, Christopher (2006), "*Düşüncenin Ustaları: Schopenhauer* ", çev. R. Çağrı Atayman, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

SCHOPENHAUER, Arthur (2015a), *Short Philosophical Essays* Volume I, (Tr. And Ed.By Adrian Del Caro, Christopher Janaway With An Introduction By Christopher Janaway), Cambridge University Press.

SCHOPENHAUER, Arthur (2015b), *Short Philosophical Essays* Volume II, (Tr. And Ed.By Adrian Del Caro, Christopher Janaway With An Introduction By Christopher Janaway), Cambridge University Press.

SCHOPENHAUER, Arthur (1915), *Basis of Morality*, (Tr. with Introduction and Notes by) Arthur Brodrick Bullock, Ma. Trinity College, Cambridge London.

SCHOPENHAUER, Arthur (2016a), *The World As Will And Representation*, Volume I (Tr. E. F.J.Payne), Dover Publications, New York.

SCHOPENHAUER, Arthur (2016b), *The World As Will And Representation*, Volume II (Tr. . F.J.Payne), Dover Publications, New York.

VERNANT, Jean-Pierre (2021), *Antik Yunan'da Mit ve Düşünce*, çev. Nazım C. Serbest, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.